

BUJOVIĆEVA PALATA U PERASTU I NJENA RESTAURACIJA*

IVAN ZDRAVKOVIĆ

Bujovića palata, remek-delo baroknog stila Crnogorskog Primorja, je nesumnjivo jedna od najboljih palata ne samo u Perastu već u celoj Boki Kotorskoj. Od nekoliko desetina baroknih građevina u Perastu, koje se sve nalaze u rđavom stanju, Bujovića palata i palata Zmajevića svakako zaslužuju najveću pažnju.

Od palate Zmajevića i drugih zgrada u Perastu ostali su samo zidovi, dok je Bujovićeve palata dobila novi krov pred rat, kada se počelo s njenom obnovom, te je tako sačuvana u većoj meri od ovih drugih.

Pošto palata Bujovića predstavlja jedan od najboljih primeraka baroknog stila u Perastu, a nalazi se na prekrasnom položaju, rešeno je da se opravi i da se u nju smesti zavičajni muzej. Pri prepravci zgrada se ima dovesti što više u prvobitno stanje, a novododani delovi imaju se jasno isticati od preostalih prvobitnih delova.

*

Perast predstavlja sam po sebi muzej, a pogotovu palate u njemu. Sem toga Perast je i istorijski značajno mesto te zaslužuje da mu se posveti veća pažnja. Trebalo bi obnoviti ceo, jednu po jednu palatu, ne bi li ponovo oživeo, jer sada u njemu živi samo oko 280 duša, a živelo je nekada oko 2.000 ljudi.

Perast je verovatno dobio ime po ilirskom plemenu Pirusta, koje je nastanjivalo okolna brda. Peraštani su odvajkada bili čuveni pomorci. U XIII veku u Perastu stanuju: lađari, bačvari, kamenari, krečari i ciglari.¹ Docnije, u srednjem veku, Peraštani su se razvili u odlične mornare. Mlečići su Perast zauzeli 1420 godine i njime vladali do 1797 godine. Po padu Napoleona I, Perast je pripao Austriji, a 1918 godine Jugoslaviji. U Perastu je bila u XVI, XVII i početkom XVIII

* U nešto izmjenjenom naslovu i znatno skraćenom obimu, a bez fotografskih snimaka i arhitektonskih crteža, štampano u »Stvaranju«, br. 12, god. VI, decembar 1951, Cetinje.

¹ Jireček, Istorija Srba, III, 105.

veka ugledna pomorska škola. Petar Veliki slao je mladiće da uče u toj školi.²

Peraštani su poznati kao odlični borci protiv Turaka, i na kopnu i na moru. Istakli su se naročito u bici kod Lepanta (1571 godine) i u XVII veku (1654 godine) u bici kod samog Perasta, kada su neznatnim snagama odbili nadmoćnu tursku vojsku. Njime nisu Turci zavladao kao Herceg-Novim i Risnom. On je ostao pogranični bedem protiv Turaka.³

*

Većina palata u Perastu je u stilu mletačkog baroka sa primesama renesanse. Od njih se najviše ističe, i veličinom i lepotom, palata junaka Vicka Bujovića, feudalnog siledžije, koja leži na samoj morskoj obali.⁴

Palatu Bujovića podigao je arhitekta Ivan Bap.(tista) Fonta, 1694 godine. Na palati postoje tri zapisa u kamenu, na naročito ugrađenim pločama koje se nalaze ispod balkona II sprata, a iznad izlaznih vrata na balkone I sprata. Na ploči koja se nalazi iznad dvojnih vrata I sprata, a koja vode na terasu okrenutu prema moru, tj. na zapadnoj fasadi zgrade, stoji latinskim jezikom ispisan zapis iz koga se vidi da su palatu podigla, 1694 godine, braća Vicko i Ivan Bujović.⁵ Na drugoj ploči sa severa, stoji da je tu palatu podigao Ivan Bap. Fonta,⁶ a na trećoj,

² Jagoš Jovanović, Dvjestepedesetgodišnjica veza Boke sa Rusijom, Cetinje 1948.

³ V. Klajić, Opis zemalja u kojima obitavaju Hrvati; F. Viscovich, Storiia di Perasto; Jireček, Istorija Srba; P. Šerović, Boka Kotorska; S. Nakićenović, Boka; Đ. Stratimirović, O prošlosti i neimarstvu Boke Kotorske.

⁴ Po usmenom saopštenju don Nika Lukovića iz Prčanja, odličnog poznavaoa naših spomenika kulture u Boki Kotorskoj, Vicko Bujović se toliko osilio svojim poredama, da se svome rođenom mestu nametnuo kao pravi srednjovekovni feudalni gospodar (riter) i tako postao prosto nepodnošljiv svojim Peraštanima. Zbog toga je omladina iz Perasta sklopila zaveru protiv njega i rešila da ga ubije, što je i učinila (1709 godine). Tako je bedno i sramno završio svoj život najpoznatiji i najveći junak Perasta Vicko Bujović. Nedovršene njegove palate tumači se njegovom iznenadnom i ranom smrću. Kada je ubijen imao je samo 33 godine. Portret Vicka Bujovića od Trifuna Kokoljića (Tripa Kokolja), slikara toga doba, takođe Peraštanina, u srednjovekovnom oklopu na grudima, nalazi se u Peraškom muzeju iz koga se vidi taj njegov karakter siledžije, po nadmenom i oholom držanju.

5

XPVS NOBISCVM STATE
VINCENTII ET IOANNIS BVIOVICH
FRATRV MVLTI ACVALIDIS NEXI-
BVS IVNCTVSSVAE ET AMICORVM COM-
MODITATI AEDIFICAVIT AMOR
ANNO DO. MDCXCHII

6

DOMVS EXCELSO DIV. IN SVO
SPLENDORE DVRATVRA SPIRITVM
DOMESTICORVM SINCERVM PROVI-
DVM MODICA NON SPERNENTEM
HVMILEMQVE REQVIRIT
IOAN BAP. FONTA P. M. OPVS

Bujovićeva palača u Perastu

prema jugu, stoji da su tu palatu počela podizati braća u znak verno-
sti prema mletačkom duždu i iz ljubavi prema otadžbini, ostavljajući
potomcima u amanet da nikakvo lepo delo ne može da bude stvoreno
bez napornog truda i rada.⁷

*

Kako zgrada leži na samoj morskoj obali ima izvanredan pogled
na drugi ulaz u Kotorski Zaliv tzv. »Verige« i dva ostrva ispred Pera-
sta, na kojima se nalaze crkve: sv. Djordja, na jednom i Gospa od Škr-
pjela, na drugom, po kojima su i dobili imena.

Zgrada ima prizemlje i dva sprata. Nije velika po prostranstvu, ali
obzirom da je služila samo za reprezentaciju, a da su druge zgrade za
stanovanje i ekonomiju bile sa njom u vezi, — u tom celom komplek-

7
CASTRO NOVO A. SERENISS VENETORVM
REP. EXPVGNATO FRATRES VNANIMES HANC
DOMVM AEDIFICARE CAEPERVNT IN TESTIMONIUM
QVAE FIDELITATIS ERGA PRINCIPEM AMORIS INPAT-
RIAM MONVMENTO POSTERIS RELICTO
NVLVM SINE CVRA ET LABORE
PRAECLARVM FIERI OPVS

su zgrada porodice Bujovića, — zauzimala je najvidnije mesto i među njima svakako i po prostranstvu bila najveća. U prizemlju ima širok i prostran trem, okrenut prema moru, zasveden krstatim svodovima, koje nose šest četvrtastih kamenih stubaca. Za odeljenja na spratu ulaz je bio sa severne strane, a ispod trema je bio ulaz samo za prizemne prostorije. Stoga u prizemlju nema stepenišni prostor, niti stepenice. Ulazi se u jedan veći hol, zasveden malim krstatim svodovima koji se oslanjaju na konzole, raspoređene po uglovima i po stranama zidova. Iz tog hola vode dvoja vrata u prostorije levo i desno. Pored tih vrata nalaze se i prozori, uz svaka vrata po jedan, radi boljeg osvetljavanja samoga hola, jer on nije imao prozor na zidu prema moru, tj. na zidu gde se nalazi ulaz u zgradu.

Malo udesno, na zidu koji se nalazi pravo prema ulazu, nalaze se uska vrata koja su vodila u prostoriju iza hola, malu i uzanu, iz koje su vodila široka vrata u dvorište, tj. ona su služila kao veza prizemnih prostorija palate sa zgradama za stanovanje i ekonomiju. Prostorije desno i levo od hola osvetljene su: ona sa severa sa dva prozora, a ona sa juga sa tri prozora. Prostorija sa severa nema pravilan oblik zbog ulaza koji se nalazi sa te strane a koji je vodio u dvorište, za ulazak u druge zgrade koje su činile celinu sa ovom, a prostorija sa juga ima pravilan oblik sa jednim malim vratima i prozorom na istočnom zidu, a koja su danas zazidana.

Danas je u holu svod mestimično srušen a nad prostorom iza hola danas ne postoji nikakva međuspratna konstrukcija; on je potpuno gore u tavanici otvoren.

Na spratu se, bez svake sumnje, iznad svih prostorija u prizemlju, nalazila svečana dvorana, u koju se ulazilo iz susedne zgrade, svakako pravim, širokim, jednokrakim stepenicama, a nad tremom je terasa, sa grbom porodice na čeonj balustradi, nad srednjim ulaznim otvorom trema. Nad tim otvorom u kamenu završću izvajana je maska muškog lika sa brkovima. Iznad izlaznih dvojnih vrata na terasu nalazi se pomenuti natpis sa imenima sopstvenika. Sem tog dvojnog izlaza, polukružno završenog, na toj strani nalazi se još po jedan prozor, levo i desno od izlaza. Na severnoj i južnoj strani nalaze se dugački a uski balkoni, na koje se izlazi dvojnim vratima, u istom stilu izgrađenim kao i ona koja izlaze na terasu, tj. na zapadnu stranu. Levo i desno od tih vrata, i na severnom i na južnom zidu, nalazi se po jedna puškarica, koje se na fasadama gotovo i ne primjećuju. Otvori tih puškarica su u obliku ključanice, naopako okrenute, malih razmera, izbušeni u kvaderima fasadnih zidova. Istočna fasada je vrlo interesantna, jer je na toj strani bio izlaz na sprat, odnosno ulaz u tu svečanu salu, a pored tog velikog ulaza, danas zazidanog, nalaze se još dva otvora: jedan prozor (prema severu) i jedna vrata (prema jugu), danas takođe zazidana. Dvorana je bila popločana kvadratnim pločama dimenzija ¹⁰²/₃₂ sm., a debljine 3 sm., od crvene pečene zemlje, poredanih upravno jedna na drugu, sa spojnicama koje se poklapaju kao u šahovskom polju. Danas je tavanica iznad te sale sasvim propala te ne znamo kako je izgledala, ali se po ostacima dveju debelih međuspratnih gre-

da od drveta, dimenzija ^{30/37} sm., dekorativno obrađenim, može zaključiti da je bila vrlo bogata, i konstruktivno i dekorativno.

Drugi sprat je imao nešto tanje zidove nego prizemlje i prvi sprat (i prizemlje i prvi sprat imaju iste debljine zidova) i ima bezmalo isti raspored otvora kao i prvi sprat. Kako se pelo na taj sprat ne može se tačno utvrditi, ali se može pretpostaviti da je ulaz bio izveden na isti način kao što je bio izveden i za prvi sprat. To se zaključuje po širokom otvoru, koji se nalazi tačno iznad istog takvog otvora u prvom spratu, a koji je vodio ka građevini u dvorištu, iz koje je išlo stepenište za prvi sprat, a svakako i za drugi sprat ove građevine. Levo i desno od tog otvora nalaze se drugi otvori: na severnoj strani prozor, a na južnoj vrata, takođe danas zazidana, tj. iznad prozora prema severu i iznad vrata prema jugu, kao na prvom spratu. Ne može se sa sigurnošću potvrditi koliko je bilo prostorija na drugom spratu, ali se po položaju preostalih dveju međuspratnih greda može pretpostaviti

Pobočna strana Bužovićeve palače

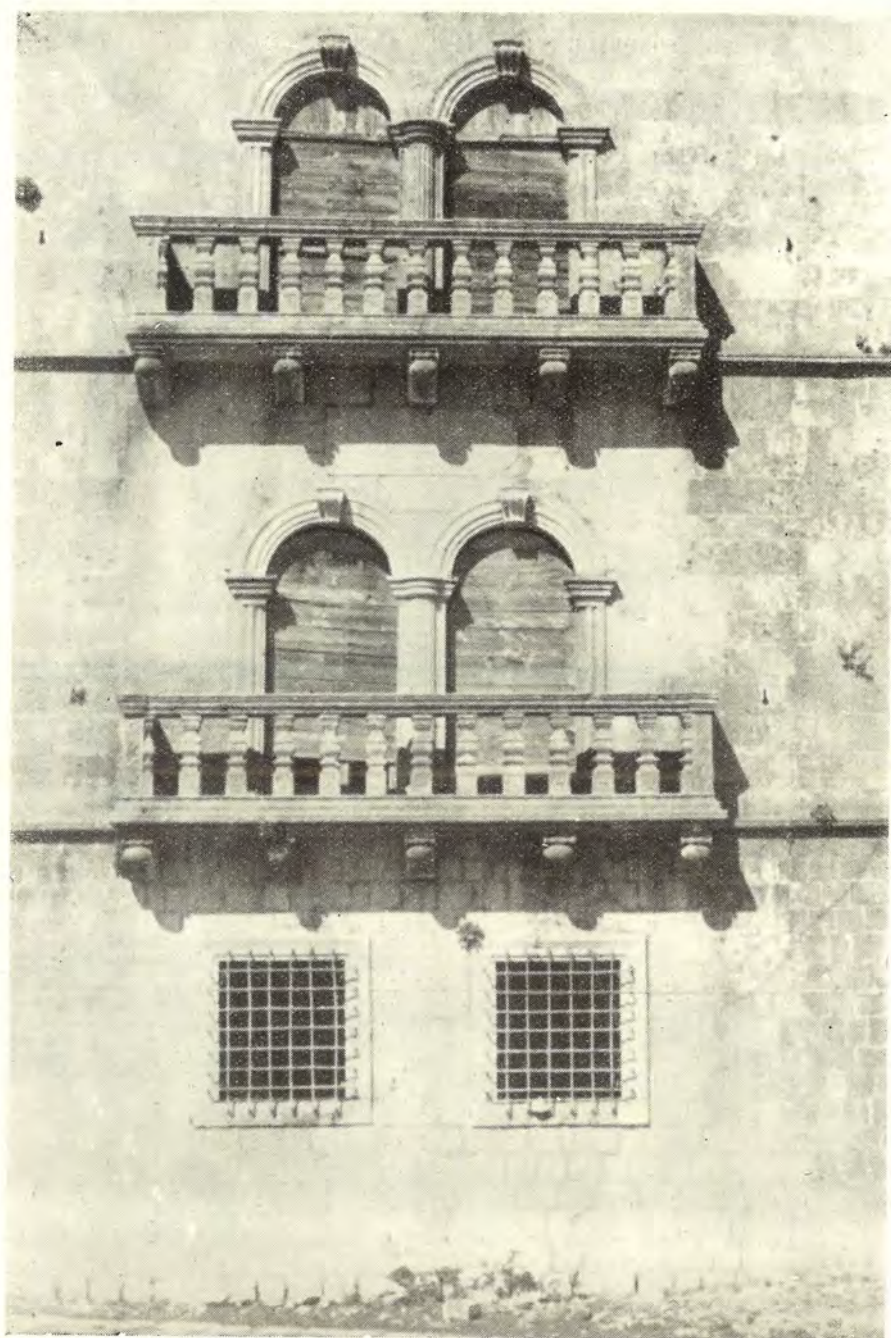
da je raspored prostorija na drugom spratu bio isti kao i raspored prostorija u prizemlju ili nešto malo drukčiji. Iz dvorišne zgrade ulazilo se u prostrani hol iz koга se prema moru izlazilo na balkon kroz dvojna vrata polukružno završena i u po jednu sobu sa strane. Te sobe imale su takođe na svojim dužim stranama balkone, sa dvojnim vratima, isto tako polukružno završenim. Na užim stranama imale su po jedan prozor. Na tom spratu nalazi se veći broj puškarnica; one se ne nalaze samo na južnom i severnom zidu (po jedna levo i desno od izlaska na balkon, kao i na prvom spratu), već i na zapadnom i istočnom zidu (na zapadnom dve a na istočnom samo jedna, u sobi prema severu, u uglu zida).

Iz dvorišta tj. sa istoka zgrada je verovatno imala još jedan deo — krak, koji je porušen, ili je verovatnije da taj krak uopšte nije ni bio podignut, možda zbog iznenadne i prerane smrti sopstvenika, ili nekog zastoja pri dovršetku predviđenog plana. — To se vidi po kamenom vencu ispod krova, koji na tom delu zgrade ne postoji, a i po kamenju, koje ispada iz ravni zida kao veza na mestima gde je bio zid ili, tačnije rečeno, gde je trebalo da bude produžetak zida. U prizemlju je možda bio trem, što se zaključuje po konzolama koje su nosile luke, a koje su iste kao i u tremu ispred zgrade. Iz tog pretpostavljenog kraka zgrade svakako je trebalo da se ulazi stepenicama na prvi sprat, a tako isto i na drugi sprat, što se vidi po zazidanim otvorima, širokim (koji su služili za vrata) i na prvom i na drugom spratu. Na drugom spratu veći otvor (onaj u sredini) ima okvire od pravilno obrađenih kvadera, a na prvom spratu takav otvor nema okvire; svakako su porušeni pri njegovom zazidivanju. Na druga dva manja otvora okviri su ostali i još se i danas vide.

U samu palatu, u prizemlju, ulazilo se sa severne strane (danas bočno zazidana vrata), prvo kroz četvrtkružni trem u dvorište, pa se tek iz dvorišta verovatno ulazilo u tu srušenu kuću, a odatle stepenicama, preko zasvedenog trema, na spratove same palate. Ako se želi da rekonstruiše potpuno Bujovića palata onda mora dobro da se prostudira osnova te druge, srušene kuće, tj. pretpostavljenog srušenog kraka same palate, kako bi se tačno ustanovilo mesto stepeništa, jer danas ne može iz same zgrade da se popne na sprat, pošto stepenište uopšte u toj preostaloj zgradi ne postoji. Sada postojeći ostaci zidova i stepenica zgrade koja se nalazi uz samu palatu prema istoku, nisu iz iste epohe iz koje je i sama zgrada, već docnije prizidani, te oni ne mogu da posluže za rekonstrukciju porušenog dela glavne zgrade. Ipak i te ostatke treba dobro prostudirati, naročito zid paralelan sa podužnim istočnim zidom glavne zgrade. U njemu se vidi zazidan neki veći otvor i konzole od kamena sa unutrašnje strane. Susedna bočna zgrada pruža mogućnost da se poveruje kao da je iz prvobitne epohe, jer se vidi popunjeni deo zida iznad docnije izgrađenog luka u prizemlju, kao i srušeni deo zida koji je služio svakako kao noseći luk iznad sadanjih strmih kamenih stepenica, koje vode u jedinu prostoriju te zgrade. Dakle, zgrada nije imala pravougaoni oblik osnove, već osnovu u obliku slova »G«. Taj prednji deo svakako je služio samo

Balkoni Bujovićeve palače

Balkoni pobožne strane Bujovićeve palače

za reprezentaciju (velika sala na prvom spratu) i verovatno za stanovanje (sobe na drugom spratu), a u manjem porušenom delu bile su prostorije za ekonomiju. Može da se pretpostavi da je u prizemlju bila trpezarija (u sobi desno iz hola) a i neka soba za prijem (levo iz hola). Manji, sporedni hol iza većeg, glavnog hola, služio je kao glavna veza sa dozidanom a danas porušenom zgradom.

Bogatstvo arhitekture ogleda se u bogatoj obradi okvira oko prozora i vrata i u obilju drugih dekorativnih delova, kao: balustera, konzola, završaca na vratima itd. Naročito lepo i bogato deluje terasa okrenuta prema moru i balkoni, sa izlaznim vratima polukružno završenim, na svima stranama koje su vidljive; bilo onoj prema moru, sa zapada ili onima okrenutim prema severu i jugu. Isto tako deluju pomenute ploče sa natpisima zatim grb na čeonj strani balustrade na terasi i skulpturalno savršeno isklesani lavovi na uglovima balustrade same terase, u sedećem, uspravnom stavu, koji jednom šapom drže štitove sa inicijalima docnijeg sopstvenika palate: plemića Frana Viskovića, (na tankim, pravougaonim postamentima tih skulptura, sa strane stoji isklesano: L. Conti MCMIII.), bogato obrađeni balustri na terasi i balkonima, kapiteli na pilastrima dvojnih vrata kojima se izlazilo na terasu i balkone, kao i najzad na kame-
nom vencu i konzolama koje podupiru i nose balkone; sve to pruža obilje dokaza da se nalazimo pred najljepšom zgradom baroknog stila u Perastu, upravo u čitavoj Boki Kotorskoj, odnosno — možemo slobodno reći, — u čitavom Južnodalmatinskom — Crnogorskom Primorju. Šteta što je unutrašnjost propala, ali se po preostalim detaljima, a naročito po drvenim dekorativno obrađenim međuspratnim gredama i podu od keramičkih ploča, može zaključiti da i unutrašnje ukrašavanje nije zaostalo za spoljašnošću i da je i u tome, nesumnjivo, ova zgrada prednjačila u celom Perastu, upravo u celoj Boki Kotorskoj.

Daljim pregledom i tehničkim snimanjem Bujovića palate u Perastu, utvrđeno je da na njoj treba izvršiti veće restauratorske radove kako bi se po mogućstvu, što više dovela u svoje prvobitno stanje.

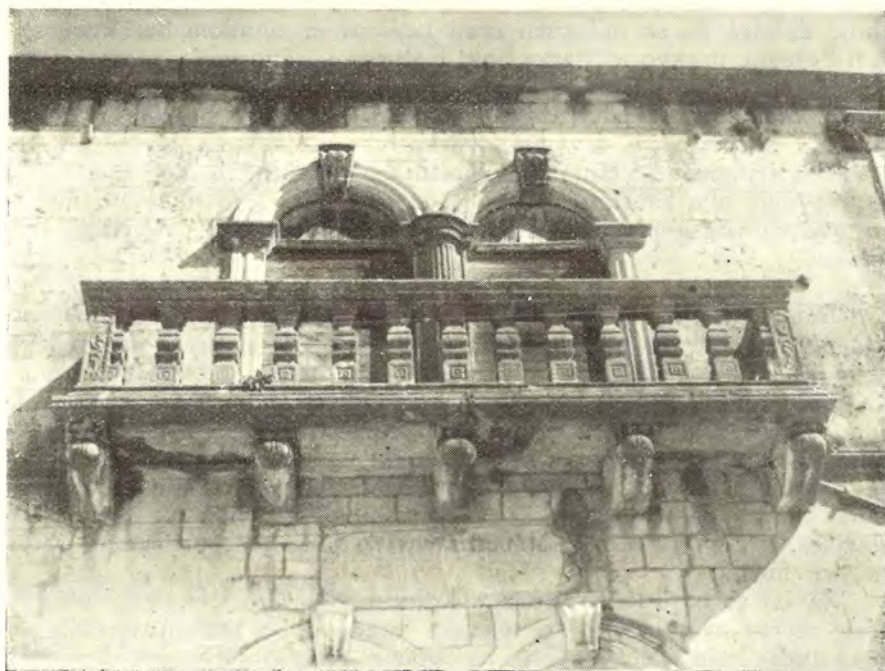
Cela zgrada je jako zapuštena i na njoj bi imala da se izvrši potpuna restauracija prema postojećim, ranije i danas uzetim fotograf-
skim snimcima, a pogotovu prema stanju nađenom danas.

Naročitu pažnju trebalo je obratiti na istočnu fasadu u kojoj se danas nalaze zazidani otvori, od kojih su neki, svakako, služili kao ulazi na spratove. Ostali problemi imali su da se reše pri samom radu, na licu mesta.

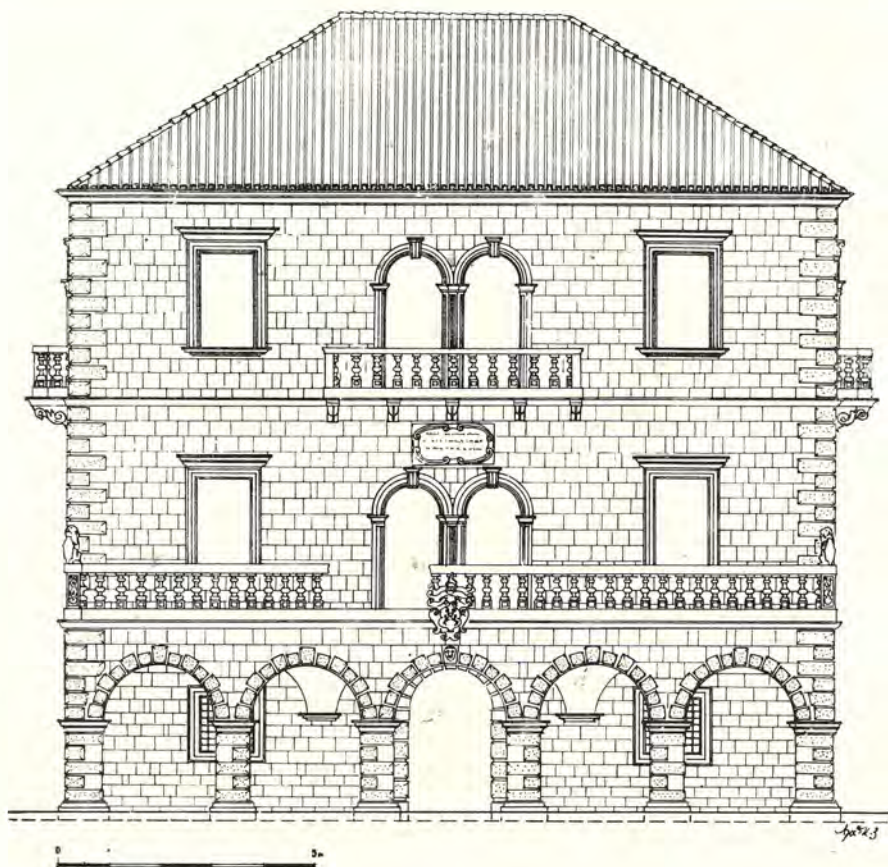
Zavod za zaštitu spomenika kulture NR Crne Gore odlučio je, posle izvršenog tehničkog snimanja i izrade opisa restauratorskih radova (arh. Ivan Zdravković), da počne sa restauracijom Bujovića palate u Perastu i ona je započeta 1952 godine, a završena je 1954 godine.

Na samoj zgradi vršene su, u toku vremena od podizanja (1694 godine) do danas, u više mahova, razne manje prepravke — dozidivanja i zazidivanja — kako na spoljašnosti tako i još više u unutrašnjosti, što se jasno i danas može da vidi. U prvom redu krov je bio potpuno izmenjen, upravo podignut je bio novi krov pred sam rat, kada se počelo na obnovi zgrade, ali je rat sprečio dalji rad i eventualni završetak obnove. Taj krov je u toku rata bio znatno oštećen granatom, na jugoistočnom delu. Izvršena je opravka tog oštećenog dela, te tako krov danas čini jednu solidnu celinu i odlično zaštićuje zgradu od kiše i drugih vremenskih nepogoda. Nagib je dobro izabran, te je stoga i pri ovom posleratnom radu zadržan isti nagib i ista vrsta krovnog pokrivača: čeramida, natopljena u cementnom malteru, kako se ne bi usled vetrova eventualno pomerala i time ugrozila unutrašnjost od prokišnjavanja.

Na celoj građevini nedostajali su drveni okviri kao i krila za vrata i prozore. Prema merama datim u planovima osnova, a koji su rađeni u razmeri 1:50, kao i onima uzetim na licu mesta, izrađeni su novi okviri i krila za celu građevinu, prema nacrtima nadzornog arhitekta (arh. Vojislav Đokić), od tvrdog drveta a u stilu same građevine, tj. u baroknom stilu. U tom cilju prostudirani su prozori i vrata mnogih

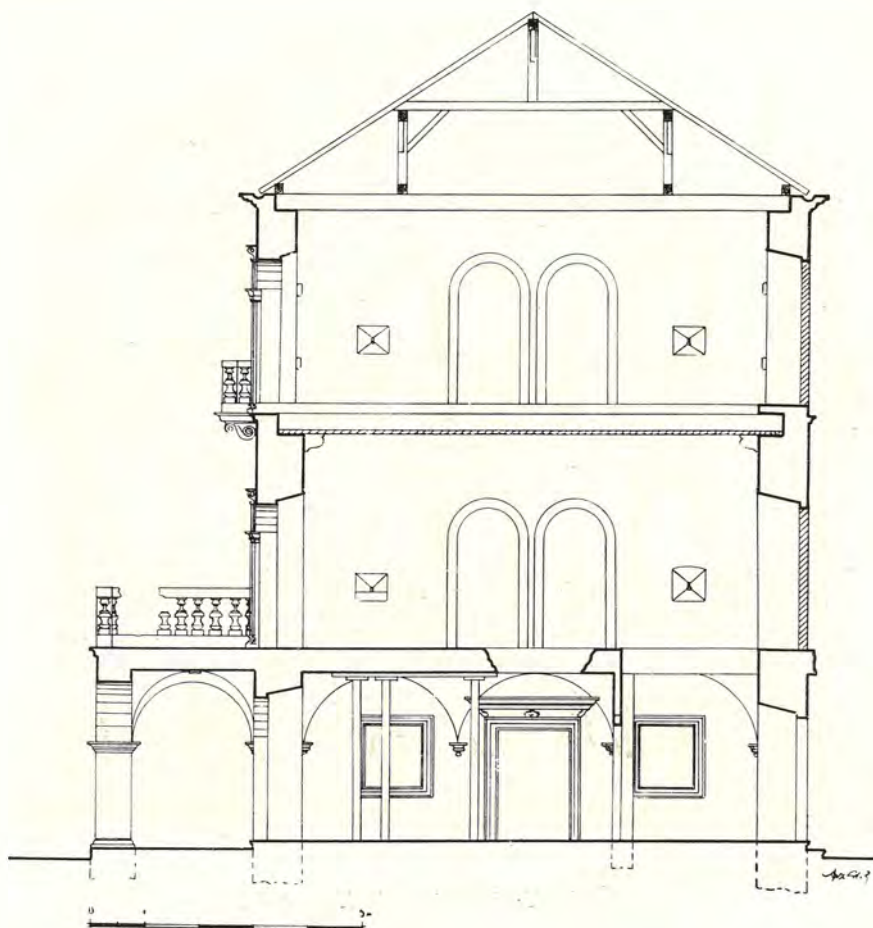
Gornji balkon Bujovićeve palače

1. Zdravkovići: Pročelje Bujovićeve palače

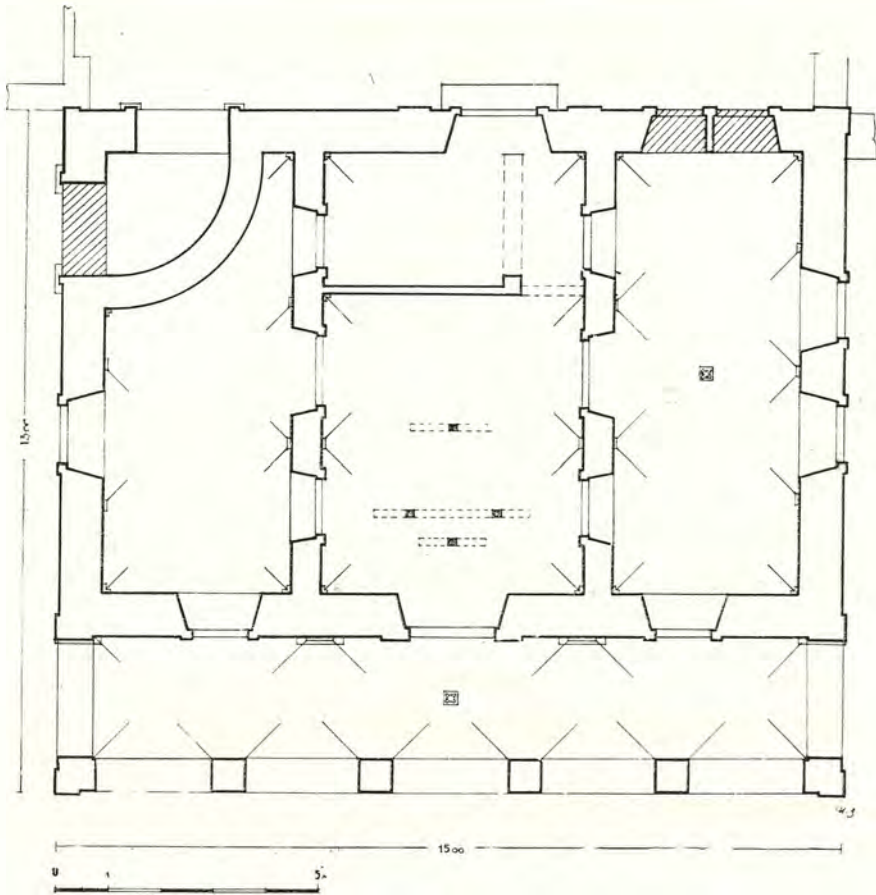
građevina iz toga doba u Boki Kotorskoj, te je nacrt dat na osnovu te studije kao i na osnovu studije baroka uopšte.

Detaljnim pregledom zgrade utvrđeno je da je ulaz u zgradu, na spratove, mogao biti iz susednih, sporednih zgrada koje su danas srušene, a koje su se nalazile sa istočne strane glavne zgrade. Međutim, verovatnije je, da krilo zgrade iz koga se ulazilo na spratove i u kome je trebalo da se nalazi stepenište, nije bilo uopšte sazidano zbog iznenadne i prerane smrti sopstvenikove, a što se na samoj građevini jasno vidi. Na toj strani, tj. fasadi prema istoku nije izgrađen kameni olučni venac ispod krova, po celoj dužini, već je prekinut tamo gdje je građevina trebalo da se nastavi. Isto tako na mestima gdje je građevina trebalo da se nastavi, na toj istočnoj strani, ostavljeni su kvaderi u zidu za nastavak zidanja, pa je stoga i cela fasada privremeno, na brzinu, neobrađenim kvaderima, završena. Sve to jasno govori da je

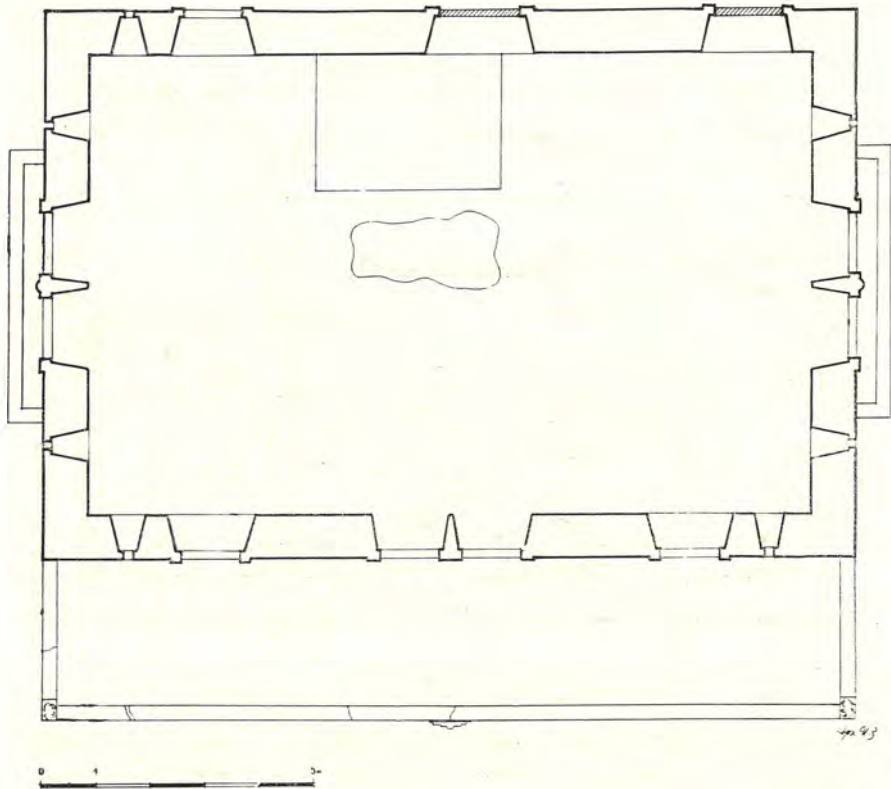
1. Zdravković: Bujovićeva palača (presjek)

izgradnja građevine prekinuta u momentu, svakako, kad je sopstvenik poginuo. Zbog toga se postavilo kao jedno od najglavnijih pitanja: kako, na kom mestu i u kojoj širini izgraditi novo kameno stepenište za sprat spolja i novo drveno stepenište za izlazak sa I sprata na II sprat unutra? Posle duže studije izrađen je nacrt (arh. Vojslav Đokić) koji je rešio spoljnje stepenište u dva kraka, sa balustrima istog oblika kao što su i balustri na velikoj terasi prema moru i sa kosim svodom ispod koga može da se prođe kako bi se ušlo u zgradu i na ulaz sa te istočne strane. Stepenište je široko, monumentalno i stilski odlično harmonira sa zgradom, dok se hromatski još upadljivo ističe svojom belinom od vremenski patinirane cele zgrade. Svakako će ta belina, tokom

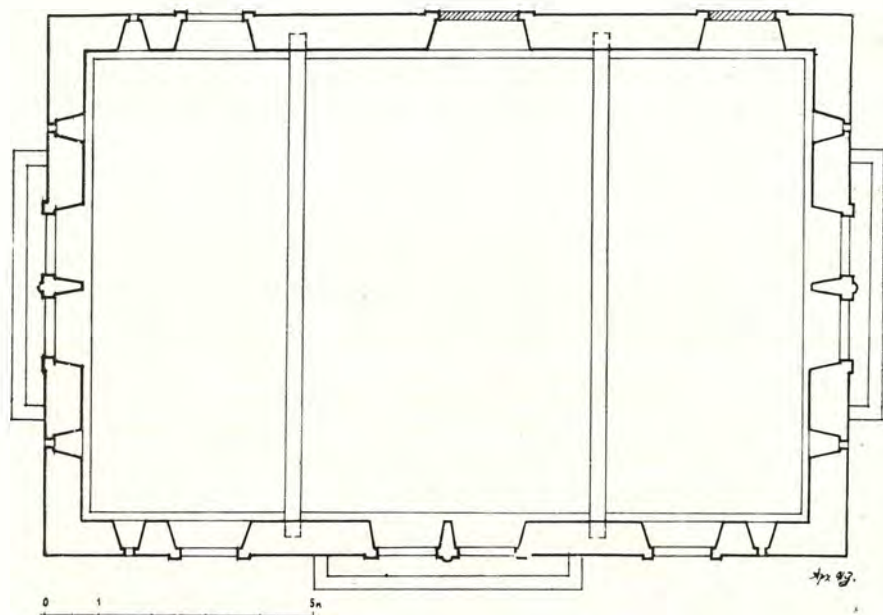
I. Zdravković: Tlocrt prizemlja Bujovićeve palače

godina, znatno nestati, ali i ako ne iščezne sasvim, to niukoliko ne umanjuje njegovu lepotu i vrednost, a uz to pokazuje novi dodatak, koji nije postojao, te stoga i treba da se razlikuje i ističe od prvobitne arhitekture. U unutrašnjosti je izvedeno bogato ukrašeno stepenište od tvrdog drveta — hrastovine (arh. Ivan Zdravković), u jednom kraku, po uzoru na stepenište iz približno iste epohe, izvedeno u kući dra Katića u Dubrovniku, na Bunićevoj poljani. Svojom jednostavnom linijom, u jednom potezu, ne zauzimajući bezmalo ništa od ogromnog i monumentalnog prostora velike i svečane dvorane na I spratu, ovo stepenište deluje mirno, stilski čisto, arhitektonski nepretenciozno i skladno se uklapa sa celokupnom arhitekturom kako cele zgrade tako i još više svečane, reprezentativne dvorane na I spratu u kojoj se nalazi.

1. Zdravković: Tlocrt prvog kata Bujovićeve palače

Na spoljašnosti, sem otvaranja zazidanih otvora na istočnoj strani zgrade i rešenja ulaza za spratove, postavljanjem novog kamenog stepeništa, na istoj strani, na drugim fasadama nije bilo bezmalo nikakvih radova. Sve tri fasade koje se vide, kako one bočne na severu i jugu, tako i ona glavna, sa pogledom na more, na zapadu, bile su u dobrom stanju, te stoga na njima nije imalo šta da se radi, sem manjih opravki i čišćenja od izraslina između fuga. Jedino je opravljena ograda — balustrada na terasi prema moru, koja je bila dosta oštećena. Sa te morske strane, prema zapadu, nedostajao je čitav deo te balustrade u dužini od oko 2 m. dužnih, zajedno sa balustrima, tako, da je na tom delu zatečen 21 baluster na južnoj strani i 13 balustera na severnoj strani, u ispravnom stanju. Bočne strane balustrade, kako ona sa severa tako i ona sa juga, takođe su bile oštećene. Ona sa severa bila je bezmalo cela porušena, a na onoj sa juga nedostajali su samo neki balustri, čiji su delovi bili razbacani po samoj terasi. Na celoj balustradi postavljeni su novi balustri istog profila kao i posto-

1. Zdravković: Tlocrt drugog kata Bujovićeve palače

jeći, te se tako danas to ruinirano stanje od ranije ni po čemu ne primjećuje. Novi balustri rađeni su od starog kamena te su već imali patinu i svojom bojom i izgledom ne odudaraju od starih, postojećih. Na toj balustradi nedostajao je odnosno bio je polomljen lav od kamena na severnom uglu, čiji su delovi takođe nađeni na terasi i u velikoj dvorani na spratu. Pukušaće se, da se ti delovi sastave i tako sastavljeni lav postavi na svoje staro mesto, a na drugom kraju još i sada se nalazi isti takav lav, čitav, te će tako oba činiti celinu i dopunjavati opšti izgled građevine, koji je ona imala u doba kada su ti lavovi bili postavljeni, tj. 1903. godine.

U unutrašnjosti građevine imalo je da se izvrši najviše radova. Nedostajala je bezmalo cela međuspratna konstrukcija nad prizemljem, a nad prvim spratom pogotovu. Mali svodovi koji su pokrivali prostorije nad prizemljem počeli su da popuštaju, tako da su oni u ulaznom holu morali celi iznova da se izgrade, a u drugim dvoranama imali su da se poprave svuda gde su bili popustili u stabilnosti. Isto tako nad manjim holom u prizemlju, iz koga se izlazilo u dvorište odnosno u sporedne, ekonomske zgrade na istoku, a koji je pri ovoj restauraciji potpuno ukinut, jer u vreme izgradnje nije ni postojao (naknadno je docnije prizidan), izgrađena je cela svodna konstrukcija pošto uopšte nije postojala. Nad celom prostorijom upravo nad malim svodovima u prizemlju, pošto se na spratu nalazi velika dvo-

rana koja pokriva sve prostorije u prizemlju, trebalo je da se izgradi pod od keramičkih kvadratnih pločica, onakvih istih kakve su nađene sačuvane u malom broju na dva tri mesta po uglovima te velike dvorane na I spratu, ali je umesto pločica postavljen privremeno parket, na betonskoj podlozi.

Dve velike, dekorativno obrađene drvene grede, koje danas postoje kao međuspratne konstruktivne grede za nošenje poda II sprata, zamenjene su novim, istim takvim gredama, tj. istih veličina i na isti način obrađenih, pošto su ove danas očuvane bile dotrajale, tj. istrulele su i popucale. Radi bolje stabilnosti i jače konstruktivne izdržljivosti, ankerovane su obe grede pri svojim ležištima za spoljne obimne zidove. Preko tih greda izrađena je normalna međuspratna konstrukcija odnosno podna konstrukcija za parket, a sa donje strane izrađena je takva tavanska odnosno plafonska konstrukcija, da se dekorativni deo tih greda vidno ističe, šta više da se jasno vidi pošto je svakako to i bio cilj prilikom njihovog ukrašavanja. Način tog pokrivanja dobro je prostudiran, jer je tavanica u toj dvorani jedinstvena, pošto pokriva celokupnu prostoriju pod zgradom, tj. pod krovom i ona sada dejstvuje kao bogato ukrašena drvena tavanica iako ne u vidu kaseta već samo sa tim dvema dekorativnim gredama i između njih postavljenim uskim daščicama na pero i žljeb. Ali je zato svaki sastav pokriven profilisanom lajsnom što doprinosi dekorativnosti i lepoti.

Iznad II sprata, ispod novoizgrađenog krova, izrađen je plafon od trske na letvama, a u krovu karatavan, od dva sloja blata pomešanog sa plevom, nad daskama postavljenim na preklop.

Najglavniji posao na građevini, tj. u njenoj unutrašnjosti bio je u malterisanju zidova, koje je moralo da bude izrađeno na današnji, savremeni način, u dva sloja. U drugi sloj maltera ubačen je gips da bi površine bile što glađe i svetlije izrađene, a u uglovima i po zidovima je trebalo, kao i na samim tavanicama II sprata, da se izrade profili od gipsa, prema studiji i nacrtu nadzornog arhitekta, ali se od toga odustalo iz finansiskih razloga a i zbog toga što je za muzeje bolje imati glatke zidove od ukrašenih.

Najzad, trebalo je da svi prozori i izlazna vrata na terasu i balkone, dobiju zaštitne kapke od drveta (šalone), po ugledu na slične kapke koji postoje u građevinama u istom stilu podignutim ne samo u Perastu već i u celoj Boki Kotorskoj, ali se i od toga odustalo iz finansiskih razloga, što se lako može docnije dodati kada se i za taj izdatak stvore materijalne mogućnosti.

Kao završni posao u prizemlju, u tremu prizemlja kao i oko cele zgrade a pogotovu u dvorištu iza zgrade, postavljene su nove kamene ploče kao podovi ili su postojeće popravljene, a na mestima gde su bile dotrajale zamenjene su novim, istog kvaliteta i veličine kao postojeće.

*

Bujovićev grb na palači

Tako se danas ova palata nalazi osposobljena da primi muzejske objekte grada Perasta, koji su vrlo značajni i brojni, a bili su do sada rdavo smešteni, ustvari magacionirani u neuglednim prostorijama jedne skromne privatne zgrade. Na taj način grad Perast dobiće jednu značajnu kulturnu ustanovu, smeštenu u jednoj od najboljih palata Boko Kotorskog zaliva, upravo najlepšoj palati celog Crnogorskog Primorja.

R é s u m é

LE PALAIS BUJOVIĆ À PERAST ET SA RESTAURATION

A Perast, petite localité des Bouches de Kotor, parmi une dizaine d'édifices de style baroque, tous en très mauvais état, le palais Bujović est particulièrement digne d'intérêt. C'est un chef-d'oeuvre du baroque sur le Littoral monténégrin et, sans doute, un des plus beaux non seulement à Perast, mais aussi dans l'ensemble des Bouches de Kotor. Erigé par l'architecte Jean-Baptiste Fonta en 1694, ainsi qu'il est inscrit sur la plaque en pierre qui se trouve au-dessus de la porte à deux battants au premier étage, qui s'ouvre sur la grande terrasse, donnant sur la mer, par conséquent sur la façade occidentale de la maison. Située au bord de la mer, la maison offre une magnifique vue sur l'autre entrée dans le golfe de Kotor, appelée «Verige» (Les chaînes) et les deux îlots situés devant Perast, portant le nom des églises qui s'y trouvent: Saint Georges et Notre-Dame de la Roche (Gospa od Škrpjela).

Le palais n'est pas très vaste, n'ayant qu'un rez-de-chaussée et deux étages. Au rez-de-chaussée se trouve une large galerie en pierre flanquée par une pièce de chaque côté. Au premier étage, sur l'espace occupé par toutes les pièces du rez-de-chaussée, il y avait sans doute une salle servant de salon, à laquelle on accédait peut-être par la maison voisine, de toute façon par un escalier droit, large et à un bras. Au-dessus de la galerie se trouve la terrasse. Le second étage possède à peu près la même disposition des ouvertures, mais les chambres y sont disposées d'une manière différente.

La richesse de l'architecture réside dans l'ornementation des encadrements de fenêtres et portes ainsi que dans l'abondance de parties décoratives telles que balustres, consoles, au dessus de portes etc. Particulièrement remarquable est la terrasse avec vue sur la mer, de même que les balcons, dont les portes sont cintrées.

L'office de conservation des monuments historiques de la République Populaire du Monténégro a pris la décision, après avoir pris connaissance du projet élaboré par l'architecte Ivan Zdravković, de commencer la restauration du palais Bujović. Les travaux, commencés en 1952, ont été terminés en 1954. De cette façon, cet édifice est aujourd'hui parfaitement apte à recevoir tous les objets dignes d'être exposés dans un musée, qui sont à Perast très nombreux, mais jusqu'ici très mal installés — en réalité emmagasinés — dans une modeste maison privée. La ville de Perast y gagnera une institution culturelle, disposant d'un des plus beaux palais des Bouches de Kotor.